

WSTĘP

Podczas studiów psychologicznych zajęcia z diagnozy należą często do pierwszych, podczas których studenci nabywają praktycznych umiejętności, a nie tylko wiedzy teoretycznej. Diagnozowanie należy do podstawowych czynności psychologa i wymaga profesjonalnych kompetencji. Nie sposób jednak nauczyć się podejmowania decyzji diagnostycznych tylko podczas zajęć na studiach. Niezwykle istotny jest własny wkład pracy studentów także poza zajęciami. Książka ta może stanowić pomoc w samodzielnym zgłębianiu tajników diagnozowania. Zawiera ona nie tylko rozważania teoretyczne, ale także propozycje różnych zadań i ćwiczeń. Dla zrozumienia istoty zadań niezbędna jest wiedza na temat podstaw diagnostyki psychologicznej, dlatego na końcu każdego rozdziału zamieszczono listę książek podejmujących tę problematykę.

Chciałabym zachęcić Czytelnika do pogłębionej refleksji nad procesem diagnozowania, jaki podejmuje się wobec jednostki. Na część teoretyczną (**Wiedza**) składają się trzy rozdziały: pierwszy dotyczy przebiegu procesu diagnozowania oraz rodzajów diagnoz, drugi koncentruje się na elementach „obiektywizujących” diagnozę, a trzeci – na inklinacjach i błędach poznawczych, które są w dużej mierze spowodowane subiektywizmem diagnosty. W rozważaniach nad inklinacjami poznawczymi wyeksponowano też zagadnienie wrażliwości kulturowej diagnosty.

Przykłady i opisy przypadków, zamieszczone w części praktycznej (**Zastosowanie wiedzy**), mają skłaniać do wyobrażania sobie modelowej sytuacji diagnozowania, a także służyć uwrażliwianiu na źródła i przejawy błędów popełnianych w procesie podejmowania decyzji diagnostycznych. Opracowanie

może być przydatne zarówno dla studentów rozpoczynających swoją przygodę z diagnozowaniem, jak i dla praktyków, którzy mają doświadczenie w pracy z pacjentami, a chcieliby je poddać głębszej refleksji. Skorzysta z niego mogą także prowadzący zajęcia z diagnozy na kierunku psychologia lub na kierunkach pokrewnych (np. pedagogika, medycyna).

Nie ulega wątpliwości, że znacznie więcej Czytelnik skorzysta, jeśli przed przeczytaniem odpowiedzi, sam spróbuje odpowiedzieć na postawione pytania oraz wykonać zadania i ćwiczenia. Większość zadań ma charakter otwarty, toteż przedstawione odpowiedzi nie są jedynymi możliwymi. Moją intencją nie było sankcjonowanie jednego sposobu myślenia, dlatego starałam się pokazywać kilka możliwych ujęć danego zagadnienia. Chciałabym podkreślić, że zamieszczone odpowiedzi na postawione pytania nie są wyczerpujące, co może rodzić pewien niedosyt, zwłaszcza u bardziej dociekliwych Czytelników. Pokazuję kierunki poszukiwań i propozycje rozwiązań, które warto przemyśleć. Celem książki jest bowiem skłonienie do stawiania kolejnych pytań oraz podejmowania dalszych poszukiwań w tym obszarze. Uprzedzając pytanie: „po co to robić?”, odpowiadam: aby być bardziej refleksyjnym diagnostą – aby uczyć się na własnych błędach, zapisując sobie rozważania, zanim będzie się w kontakcie z drugą osobą – pacjentem/klientem. Warto pamiętać, że trening czyni mistrza. Nie wystarczy znajomość teorii, a doświadczenie zawodowe psychologa diagnosty nie czyni jeszcze z niego eksperta w tej dziedzinie.

A teraz kilka słów o tym, jak można czytać tę książkę. Rozdziały w pierwszej części książki (**Wiedza**) składają się z kilku podrozdziałów. Na początku każdego z nich znajduje się **Wprowadzenie teoretyczne**, czyli podstawowe wiadomości dotyczące danego aspektu diagnozowania. Stanowią one pewną dawkę wiedzy merytorycznej, z którą warto się zapoznać przed przystąpieniem do wykonywania zadań proponowanych w drugiej części książki. Następnie zamieszczono **Pytania i odpowiedzi**, które zawierają zbiór dobranych tematycznie pytań wraz z propozycjami odpowiedzi. Są to pytania, które czasami stawiają studenci, ucząc się podstaw diagnozy psychologicznej. Niektóre z nich mogą wydawać się banalne, a odpowiedź oczywista. Jednak po głębszym zastanowieniu okazuje się, że odpowiedź wcale nie jest tak prosta i jednoznaczna. Po nich znajdują się **Pytania do autorefleksji**, czyli pytania odnoszące się do własnych preferencji, możliwości i ograniczeń. Są to same pytania, bez sugerowanych odpowiedzi, które mają na celu poszerzenie samoświadomości w zakresie czyn-

ności diagnostycznych. Druga część książki (**Zastosowanie wiedzy**) składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy, **Krótkie zadania do samodzielnego wykonania**, to propozycja zadań, które pozwolą lepiej zrozumieć poruszane zagadnienia i stanowią swoisty trening myślenia diagnostycznego. Wśród zadań są proste pytania, wymagające np. rozpoznania teorii, do której odwołuje się diagnosta. Drugi rozdział, **Studia przypadków**, zawiera bardziej złożone, wieloetapowe zadania, wymagające sformułowania wniosków diagnostycznych. Oba rozdziały zawierają propozycje rozwiązania zadań. Kolejność czytania rozdziałów może być dowolna. Na końcu każdego rozdziału znajduje się **Zalecana literatura**, w której Czytelnik znajdzie szersze omówienie różnych aspektów poruszanych zagadnień.

W niniejszej książce ujmuję diagnozę jako proces podejmowania decyzji. Jeśli diagnosta rozwiązuje jakieś problemy, to mają one najczęściej charakter problemów decyzyjnych. Wychodzę bowiem z założenia, że niezwykle ważne jest, aby proces diagnozowania poddawać refleksji. Doświadczenie zawodowe nie jest czynnikiem wystarczającym do rozwoju zawodowego w zakresie kompetencji diagnostycznych i osiągnięcia poziomu eksperckiego. Innymi słowy, jest ono warunkiem koniecznym, ale nie wystarczającym do bycia ekspertem. Kluczowe jest uczenie się przez całe życie (*lifelong learning*), włączając w to m.in.: udział w dodatkowych szkoleniach, czytanie aktualnej literatury przedmiotu, refleksję nad praktyką oraz udział w grupach superwizyjnych (Stoltenberg, 2005; Słysz, 2011).

Diagnozowanie można traktować jako rutynową czynność, kolejny obowiązek do wykonania w pracy. Ale można je także potraktować jako pasjonującą przygodę – spotkanie z drugim człowiekiem i szukanie rozwiązań różnych „zagadek”. Jest to coś, czego nie można nauczyć się wyłącznie z książek czy nawet na studiach. To kwestia przyjęcia pewnej postawy i osobistego zaangażowania w proces uczenia się. Takiego entuzjazmu życzę wszystkim, którzy pracują bądź będą pracować w przyszłości z pacjentami/klientami. Podobnie można podejść do tej książki – albo potraktować ją jako kolejny tekst naukowy, który trzeba przeczytać, albo jako pomoc w zgłębianiu tajników diagnozowania. Tylko drugie podejście może przynieść więcej owoców – nie tylko zapamiętaną wiedzę (kolejna powtórka), ale i rozwijanie bądź doskonalenie umiejętności diagnostycznego myślenia, będące efektem osobistego zaangażowania w rozwiązywanie proponowanych zadań.

Z pewnością treści zawarte w książce i wnioski własne pomogą lepiej zrozumieć, na czym tak naprawdę polega podejmowanie decyzji diagnostycznych. Na bazie własnych odpowiedzi na postawione pytania i osobistych refleksji Czytelnik może stworzyć własny podręcznik – taki, którego nie zapomni i będzie do niego wracać nawet wiele lat po ukończeniu studiów.

* * *

Chciałabym wyrazić wdzięczność Profesorowi Władysławowi Jackowi Paluchowskiemu za zachętę do napisania tej książki oraz podzielenie się uwagami merytorycznymi, które pozwoliły mi doprecyzować różne kwestie. Dziękuję także dr Annie Kubiak, dr Mai Stańko-Kaczmarek i mgr. Piotrowi Haładzińskiemu, którzy byli pierwszymi czytelnikami maszynopisu tej książki i pomogli mi ją ulepszyć, dzieląc się swoimi spostrzeżeniami. Słowa podziękowania kieruję także do moich studentów, zwłaszcza tych najbardziej dociekliwych, stawiających różne pytania podczas zajęć i nieustająco pobudzających mnie do refleksji nad diagnozą.